

دولت جمهوری اسلامی افغانستان

وزارت صحت عامه

برنامه ملی کنترول سرطان

فعالیت ها، دست آوردها، و چالش های برنامه ملی کنترول سرطان

1395 الی 1398

فهرست مطالب:

- 1 پس منظر
- 1 هدف
- 1 اهداف استراتژیک
- 1 کاهش وقوع سرطان توسط وقایه ابتدایی
- 2 افزایش در میزان تشخیص مقدم سرطان ها
- 2 آموزش پرسونل صحی
- 2 ایجاد آگاهی عامه
- 2 عرضه خدمات معیاری در تشخیص و تداوی امراض سرطانی
- 3 بخش تشخیصیه
- 4 بخش تداوی
- 4 فراهم آوری خدمات مراقبت های حمایوی با کیفیت به مریضان مبتلا به سرطان
- 5 جمع آوری ارقام دقیق سرطان ها
- 5 ارتقای ظرفیت کارمندان به منظور وقایه و کنترول امراض سرطانی
- 5 دست آورد های این برنامه و فعالیت های در حال در جریان
- 6 پلان های آینده
- 7 چالش های عمده

I. پس منظر:

نظر به تخمین سازمان صحتی جهان در سال 2018 نزدیک به 20,000، افغان به انواع مختلف سرطان ها مبتلا گردیده بودند و بیش از 15,000، تن در سال متذکره از اثر این امراض وفات نمودند. شایع ترین نوع سرطان ها در افغانستان سرطان ثدی، معده، لب و دهن، مری، شش، عنق و جسم رحم میباشند. مطابق ارقام سازمان بین المللی برای تحقیقات سرطان (IARC) در هر 100 افغان، 12 تن پیش از سن 75 سالگی به سرطان مبتلا میگردند و متاسفانه تقریباً 11 تن آنها جان های خویش را از دست میدهند.

با در نظر داشت ارقام فاجعه بار فوق الذکر برای اولین بار وزارت صحت عامه پروژه تشخیص و تداوی امراض سرطانی را در سال 1395 ایجاد نمود که بعداً در سال 1396 این پروژه به برنامه ملی کنترول سرطان ارتقا نمود. برنامه ملی کنترول سرطان از طرف وزارت صحت عامه بمنظور جابگویی به نیازمندی های مبرم مردم افغانستان در عرصه وقایه، تشخیص مقدم، تشخیص و تداوی، مراقبت های حمایتی، سرویلانس و ثبت ارقام امراض سرطانی طرح شده و در معرض تطبیق قرار دارد.

II. هدف:

کاهش وقوعات و مرگ و میر ناشی از سرطان در افغانستان

III. اهداف استراتژیک:

1. کاهش وقوعات سرطان توسط وقایه ابتدایی
2. افزایش در میزان تشخیص مقدم سرطان ها
3. عرضه خدمات معیاری در تشخیص و تداوی امراض سرطانی
4. فراهم آوری خدمات مراقبت های حمایتی باکیفیت به مریضان مبتلا به سرطان
5. جمع آوری ارقام دقیق سرطان ها
6. ارتقای ظرفیت کارمندان به منظور وقایه و کنترول امراض سرطانی

1. کاهش وقوعات سرطان توسط وقایه ابتدایی:

شواهد نشان میدهد که 35 الی 50 فیصد سرطان ها قابل جلوگیری میباشد که توسط انکشاف طرح ها، تطبیق پالیسی ها و آگاهی عامه میتوان خطر مواجه شدن به مواد مختلف سرطان زا را کاهش داد. طرح ها و فعالیت ها و برنامه ملی کنترول سرطان در این مورد عبارت اند از:

1. طرح تطبیق واکسین HPV برای دختران نو بالغ به منظور کاهش واقعات سرطان عنق رحم
2. طرح تطبیق واکسین HBS به منظور کاهش واقعات سرطان جگر
3. تداوی به وقت H.Pylori به منظور کاهش واقعات سرطان معده
4. طرح کاهش میزان استفاده از نمک به کمتر از 5mg در یک روز (افزایش مالیات و کاهش استفاده از نمک در خبازی ها و رستوران ها)

5. تطبیق جامع قانون منع تنباکو
6. طرح تطبیق قانون منع استخراج Asbestos و استعمال آن در مواد ساختمانی
7. آگاهی عامه در ارتباط به عوامل و فکتور های سرطان زا

2. افزایش در میزان تشخیص مقدم سرطان ها:

بعضی سرطان ها را میتوان توسط دو روش ذیل در مراحل ابتدایی تشخیص نمود.

2.1 آموزش پرسونل صحت:

2.1.1 برنامه ملی کنترل سرطان از ایجاد برنامه تا الحال بیش از 40 برنامه آموزشی مانند سیمینار، سمپوزیم، ورکشاپ، وکنفرانس را برای کارمندان صحتی شفاخانه های مرکز و ولایات برگزار نموده که بیشتر از 2,000 تن پرسونل صحتی از این برنامه ها مستفید شده اند. تدویر این برنامه ها سبب ازدیاد سطح دانش پرسونل صحتی در ارتباط به مدیریت سرطان ها و افزایش در میزان رجعت دهی مریضان سرطانی به مرکز تشخیص و تداوی سرطان گردیده است.

2.2 ایجاد آگاهی عامه:

2.2.1 جهت آگاهی دهی عامه ده ها برنامه در مورد امراض سرطانی از طریق رسانه های صوتی، تصویری، چاپی و صفحات اجتماعی (فیسبوک، انستاگرام، لینکدن و یوتیوب) براه انداخته شده است که به صد ها هزار افراد و اشخاص جامعه از این برنامه ها مستفید شده اند.

2.2.2 تعلیمات صحتی توسط مبلغ صحتی در مرکز تشخیص و تداوی سرطان که روزانه برای بیشتر از صد تن مریضان و پایوازان ارایه میگردد.

2.2.3 راه اندازی صد ها کمپاین آگاهی دهی در دوایر دولتی و غیر دولتی، موسسات تعلیمی و تحصیلی، رستوران ها، تقریح گاه ها، مناطق مزدهم شهر، و خانه های امن در مرکز و ولایات صورت گرفته است که به صد ها هزار افراد و اشخاص جامعه از این برنامه ها بهره مند شده اند.

2.2.4 تجلیل از روزهای جهانی سرطان به منظور داد خواهی و جذب حمایت سکتور های ذیدخل و بلند بردن سطح آگاهی عامه

3. عرضه خدمات معیاری در تشخیص و تداوی امراض سرطانی:

عمده ترین فعالیت این برنامه ایجاد اولین مرکز تشخیص و تداوی امراض سرطانی در منزل دوم، نهم و دهم شفاخانه جمهوری با ظرفیت 46 بستر IPD، 20 بستر Day-Care و بخش OPD میباشد که روزانه برای بیش از 100 تن مریض خدمات صحتی عرضه میگردد و خوشبختانه از میزان 1394 الی جوزا 1398 به 35,870 مریض در بخش سراپا و 5,455 مریض در بخش داخل بستر عرضه خدمات صورت گرفته است.

در حال حاضر به تعداد 48 تن پرسونل مسلکی (دوکتوران داخله، دوکتوران جراحی، نرس ها، پرسونل انسٹیزی، و تکنیشن، و بخش تشخیصیه) مصروف کار و فعالیت می باشد اما برای 16 تن پرسونل مسلکی دیگر نیز در بخش های

مختلف ضرورت است تا از وسایل موجود که به دسترس این مرکز قرار دارد برای عرضه خدمات صحی به مریضان سرطانی به طور درست و ستندرد استفاده صورت گیرد.

3.1 بخش تشخیصیه: بخش تشخیصیه قرار ذیل خلاصه میگردد:

3.1.1 کلینیک سراپا (OPD): این بخش در منزل دوم تعمیر کلینیک شفاخانه جمهوریت موقعیت دارد که روزانه به طور اوسط 60 الی 100 تن مریض به این بخش مراجعه مینمایند.

3.1.2 اندسکوپي: یک پایه ماشین اندسکوپي فعال توسط یک تن داکتر متخصص این بخش برای معاینات و تشخیص مریضان فعالیت مینمایند که روزانه طور اوسط به تعداد 5 تن مریض معاینات اجرا میگردد.

3.1.3 التراسوند: در این بخش دو پایه ماشین التراسوند فعال توسط یک تن داکتر متخصص رادیولوژی و یک تن داکتر متخصص التراسوند در بخش سراپا و بستر جهت معاینات و تشخیص مریضان فعالیت مینمایند که طور اوسط روزانه به 30 تن مریض معاینات اجرا میگردد. از اینکه تعداد مریضان روز به روز بیشتر شده نیاز به یک پایه ماشین دیگر میباشد.

3.1.4 لابراتوار: بخش لابراتوار برای معاینات روتین خون مریضان توسط سه تن تکنیشن در منزل دوم کلینیک شفاخانه فعالیت مینمایند که روزانه به طور اوسط برای 40 تن مریض معاینات اجرا میگردد. قابل ذکر است که در سال جاری با استخدام یک تن تکنالوژیست معاینات پیشرفته سرطان یعنی Tumor Markers هم صورت خواهد گرفت.

3.1.5 پتالوژی: بخش لابراتوار پتالوژی که در لابراتوار های مرکزی جدیداً فعال و به دسترس این برنامه قرار گرفته است توسط یک تن متخصص پتالوژی در هفته دو روز که معاش آن توسط سازمان صحی جهان پرداخت میگردد فعال میباشد و به طور اوسط در ماه 15 نمونه را معاینه و تشخیص میکند. این تعداد معاینات برای مریضان موجوده مرکز تشخیص و تداوی سرطان کفایت نمیکند و به دلیل تقاضای معاش بلند متخصصین پتالوژی، تا اکنون برنامه ملی کنترل سرطان با وجود سعی و تلاش ها نتوانسته یک تن متخصص را استخدام نماید. با دسترس قرار گرفتن وجه مالی برای فراهم آوری ریجنت ها، مواد مصرفی و جذب اشخاص مسلکی میتوانیم عرضه خدمات پتالوژی را فراهم نمایم تا از مصرف مبلغ که حدوداً 2500 الی 4000 افغانی فی معاینه پتالوژی در سکتور های خصوصی میباشد نیز جلوگیری شود. قابل ذکر است که یک مرکز پتالوژی برای معاینات پتالوژیک و تشخیص سرطان ها در شفاخانه حوزوی ولایت بلخ نیز فعال است که این هم کمک کننده میباشد.

3.1.6 مموگرافی: در حال حاضر مریضان جهت معاینات مموگرافی به شفاخانه استقلال که دارای یک پایه ماشین فعال مموگرافی است فرستاده میشوند. یک پایه ماشین مموگرافی در شفاخانه حوزوی ولایت هرات برای تشخیص امراض ثنیه نیز فعال میباشد. قابل ذکر است که یک پایه ماشین مموگرافی در مرکز تشخیص و تداوی سرطان نصب گردیده است که به زود ترین فرصت فعال میگردد.

3.1.7 سی تی سکن: طبق پلان منظور شده بودجوی سال جاری کار های خریداری یک پایه ماشین سی تی سکن در طی مراحل تدارکات ملی میباشد. توسط این ماشین انتشار مرض تعیین میگردد و باعث میشود تا پروسه تداوی

آسان گردد و در ضمن از مصارف یک معاینه سیتی سکن که در مراکز خصوصی حدوداً 7,000 الی 10,000 افغانی میباشد و پرداخت آن برای اکثر مریضان کار مشکل است جلوگیری صورت میگردد. فعلاً یک پایه ماشین سی تی سکن در صحت طفل اندراگاندی موجود است که توسط رادیولوجست این برنامه انقرب فعال میگردد تا معاینات مریضان هر دو بخش را انجام دهد.

3.2 بخش تداوی: این بخش قرار ذیل خلاصه میگردد:

3.2.1 وارد Day-care: این وارد شامل 20 بستر برای تطبیق ادویه کیموتراپی روزمره به مریضان سرطان میباشد که از حمل 1397 الی جوزا 1398 به تعداد 3,584 دوره کیموتراپی در این وارد برای مریضان سرطانی تطبیق شده است.

3.2.2 وارد داخله سرطان: این وارد در منزل 9 شفاخانه جمهوریت موقعیت دارد و دارای 30 بستر میباشد. در اینجا مریضان که نیاز به تشخیص دارند و یاهم ادویه کیموتراپی 24 یا 48 ساعته را میگیرند بستر میگردند. به علت کمبود بستر در این وارد یک مریض به طور اوسط دو الی سه هفته انتظار میکشد تا بستر گردد. از ماه حوت 1396 الی جوزا 1398 به تعداد 2,978 مریض در این وارد بستر شده اند که به این مریضان 5,228 دوره کیموتراپی تطبیق گردیده است.

3.2.3 وارد جراحی سرطان: این وارد در منزل دهم شفاخانه جمهوریت موقعیت دارد که دارای 16 بستر میباشد و در این بخش برای مریضان تداوی جراحی صورت میگیرد. از حوت 1396 الی جوزا 1398 به تعداد 624 مریض در این بخش عملیات شده اند. این مرکز عملیات خانه مستقل ندارد بناً در هفته دو روز از عملیات خانه شفاخانه جمهوریت برای اجرای عملیات ها استفاده میگردد که به طور اوسط در هفته شش عملیات صورت میگیرد. بخش عملیات خانه مستقل مربوط به این برنامه که در حال نو ایجاد و ترمیم میباشد 80% کار های اعمار آن تکمیل شده است. با تکمیل ایجاد عملیات خانه به تعداد 12 بستر برای مراقبت جدی نیز فعال میگردد. قابل یادآوری است از اینکه تعداد مریضان بیشتر میباشد حتی چندین هفته طول میکشد تا نوبت به عملیات شان برسد.

4. فراهم آوری خدمات مراقبت های حمایتی با کیفیت به مریضان مبتلا به سرطان:

بنابر فکتور های مختلف اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و امنیتی بیشتر مریضان مبتلا به سرطان در مراحل پیشرفته نزد داکتر مراجعه میکنند که اکثراً تداوی را مشکل و یا هم ناممکن میسازد. مریضان که قابل تداوی نمیباشند به منظور بلند بردن کیفیت زندگی شان تا وقتی که حیات اند به یک سلسله مراقبت های حمایتی از قبیل عملیات جراحی، تسکین درد، تغذیه کافی و حمایت روحی نیاز دارند. بنابر این برنامه ملی کنترول سرطان به منظور حمایت روحی و اجتماعی این مریضان یک تن از متخصص روان شناسی را استخدام نموده که روزانه به طور اوسط برای 5 تن مریض و پایواز تداوی روحی عرضه مینماید.

5. جمع آوری ارقام دقیق سرطان ها:

سیستم جمع آوری ارقام سرطانی (Cancer Registry) یک فعالیت مشکل ولی بسا مهم میباشد و در هر 5 کشور غیرانکشاف یافته تنها یک کشور دارای ارقام سرطانی میباشد. ارقام سرطانی دقیق میتواند در دانستن علت و فکتور های خطری سرطان، غرض انکشاف ستراتیژی ملی کنترل سرطان، طرح قانون و پالیسی ها به منظور وقایه و کنترل سرطان، طرح و تطبیق پلان های عملیاتی و بودجوی، ارتقای ظرفیت، کمک در تشخیص، تداوی و تعقیب مریضان سرطانی مینماید.

با در نظر داشت اهمیت ارقام سرطانی، برنامه ملی کنترل سرطان سیستم جمع آوری ارقام امراض سرطانی را به سطح شفاخانه (Hospital Based Cancer Registry) و به سطح جامعه (Population Based Cancer Registry) ایجاد نموده است که در این بخش تقریباً به تعداد 5,000 ارقام توسط سه تن کارمندان مسلکی این بخش از شفاخانه های دولتی، خصوصی و لابراتوار های مختلف جمع آوری و ثبت دیتابیس گردیده است و پروسه آن ادامه دارد. همچنان این برنامه با همکاری دیپارتمنت HMIS و موسسه MIS توانست (Electronic Medical Record) را تهیه و در مرکز تشخیص و تداوی سرطان نصب نمایند. EMR در ایجاد شفافیت، ستندرد سازی پروسیجر های تشخیص و تداوی و دیجیتل سازی معلومات مریضان اهمیت بسزای دارد.

6. ارتقای ظرفیت کارمندان به منظور وقایه و کنترل امراض سرطانی:

با در نظر داشت اینکه برنامه ملی کنترل سرطان جدیداً در بخش تشخیص و تداوی به فعالیت آغاز نموده است و توسط یگانه داکتر متخصص آنکولوژی به سطح افغانستان عرضه خدمات صورت میگردد، فلذا ارتقای ظرفیت از جمله اهداف عمده و مهم این برنامه میباشد. جهت به دست آوردن این اهداف رهبری برنامه ملی کنترل سرطان با چندین شفاخانه و انستیتوت های بین المللی مانند شوکت خانم پاکستان، شفاخانه تاتا، HCG، Apollo، BLK و Narayana در هندوستان و شفاخانه King Hussein Jordan در ارتباط میباشد و خوشبختانه توانسته که تا اکنون دو تن نرس، یکتن داکتر، و سه تن کارمندان تکنالوژی معلوماتی را به دو دوره آموزشی به شفاخانه شوکت خانم پاکستان و 5 تن کارمندان بخش ثبت ارقام سرطانی را در کشور هندوستان جهت ارتقای ظرفیت بفرستد.

IV. دست آورد های این برنامه:

1. ایجاد اولین مرکز تشخیص و تداوی سرطان در افغانستان
2. ایجاد سیستم ثبت ارقام سرطان ها به سطح شفاخانه ها (Hospital Based Cancer Registry)
3. ایجاد سیستم ثبت ارقام سرطان ها به سطح جامعه (Community Based Cancer Registry)
4. ایجاد بخش ثبت ارقام صحی به شکل الکترونیک (Electronic Medical Record)
5. تهیه پلان ستراتیژیک 5 ساله برای این برنامه
6. آغاز تشخیص مقدم سرطان عنق رحم در پنج ولایات کشور
7. اجرای ارزیابی وضعیت وقایه و کنترل سرطان (imPACT Mission) در افغانستان توسط تیم مشترک آژانس ائومی جهانی، سازمان صحی جهان و اداره بین المللی برای تحقیقات سرطانی

8. اخذ عضویت در سازمان های بین المللی مانند UICC و IACR
9. آموزش بیشتر از 2,000 پرسونل صحتی در مرکز و ولایات
10. عرضه خدمات برای بیش از 35,000 تن مریض
11. تهیه بیش از ده ها کلیپ آگاهی دهی برای مردم عام و نشر آن از طریق رسانه های صوتی و تصویری به شمول رسانه های اجتماعی
12. تهیه و به دسترس قرار دادن انواع و اقسام مختلف مواد تبلیغاتی (پوستر، فلایر، کتابچه، قلم، و بروشر) به عوام جهت بلند بردن سطح آگاهی عامه
13. ارتباط با نهاد های ملی و بین المللی جهت جذب کمک های تخنیکی و مسلکی برای ارتقای ظرفیت پرسونل این برنامه

V. فعالیت های در حال جریان:

1. ایجاد مرکز تشخیص و تداوی سرطان در ولایت بلخ
2. ایجاد مرکز تشخیص و تداوی سرطان در ولایت هرات
3. خریداری ماشین سی تی سکن
4. اعمار و تجهیز عملیات خانه مستقل مرکز سرطان (تقریبا 80% فعالیت های آن تمام شده)
5. نصب و فعال سازی ماشین مموگرافی در مرکز سرطان
6. انکشاف استراتیژی پنج ساله
7. اعمار تعمیر شعایی

VI. پلان های آینده:

- در صورت به دسترس قرار گرفتن بودجه کافی، پلان های آینده برنامه ملی کنترول سرطان قرار ذیل است:
1. ایجاد وارد های آنکولوژی در شفاخانه های حوزوی
 2. ایجاد سیستم ثبت آمار و ارقام سرطانی در زون های کشور
 3. آغاز ایجاد کار تعمیر شعایی به منظور تداوی شعایی که 60 فیصد تداوی سرطان را مهیا میکند
 4. بورسیه های طویل المدت و کوتاه مدت برای ارتقای ظرفیت پرسونل
 5. اعمار و ایجاد یک شفاخانه سرطان در پنج سال آینده

VII. چالش های عمده:

شماره	چالش های عمده	پنشنهادات برای حل	بودجه
1	کمبود پرسونل تخصصی (متخصص داخله سرطان، متخصص جراحی سرطان و غیره)	✓ فراهم آوری بورسیه های طولی مدت در این زمینه (دو الی چهار سال)	100,000 USD
2	عدم موجودیت پرسونل تخصصی (متخصص پتالوژی، مدیکل داکتر تداوی شعاعی، مدیکل فزسست، تکنیشن تداوی شعاعی، فارمسست انکولوژی، و غیره)	✓ فراهم آوری بورسیه های طولی مدت در این زمینه (دو الی چهار سال)	100,000 USD
3	عدم موجودیت تداوی شعاعی	<ul style="list-style-type: none"> ✓ اختصاص زمین ✓ طرح دیزاین نقشه تعمیر شعاعی و منظوری آن از طرف وزارت شهر سازی ✓ اعمار تعمیر شعاعی ✓ استخدام کارمندان و فرستادن ایشان به خارج از کشور به منظور آموزش ✓ تجهیز تعمیر شعاعی 	3,500,000 USD
4	غیر فعال بودن لابراتوار پتالوژی موجوده	✓ اختصاص معاش بلند حد اقل دو لک افغانی در ماه	30,000 USD/ y
5	کمبود مکان و بستر کافی جهت رسیدگی بوقت به مریضان	<ul style="list-style-type: none"> ✓ اختصاص مکان بیشتر ✓ استخدام نرس و کارگر 	50,000 USD
6	عدم اختصاص بودجه جهت بازسازی و تجهیز وارد هیماتولوژی در شفاخانه جمهوریت	✓ اختصاص بودجه	25,000 USD
7	عدم اختصاص بودجه جهت بازسازی، تجهیز، و استخدام پرسونل در وارد انکولوژی شفاخانه صحت طفل اندرا گاندی	✓ اختصاص بودجه	30,000 USD
8	عدم اختصاص بودجه جهت استخدام تکنیشن و کارگر در وارد تشخیص سرطان ثدیبه شفاخانه استقلال	✓ اختصاص بودجه	13,000 USD/y
9	عدم موجودیت معاینات پتالوژی در سراسر کشور	فعال نمودن دیجیتال پتالوژی در پنج زون کشور	500,000 USD
10	عدم دسترسی مریضان به خدمات ثانوی سرطان	وصل نمودن شفاخانه های ولایتی و ولسوالی از طریق تیلی میدیسن	1000 USD/Centre

1000 USD/Centre	فعال نمودن سیستم ECHO	ظرفیت پایین پرسونل صحتی در تشخیص امراض سرطانی در مرکز و ولایات	11
50,000,000 USD	<ul style="list-style-type: none"> ✓ بودجه برای اعمار شفاخانه ✓ اختصاص زمین ✓ طرح دیزاین نقشه شفاخانه و منظوری آن از طرف وزارت شهر سازی ✓ استخدام کارمندان مسلکی ✓ تجهیز نمودن شفاخانه 	عدم موجودیت شفاخانه مستقل سرطان در کشور	12